

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASIDA SHAXSNI HAYOTI VA SOG'LIGIGA QARSHI JINOYATLARNING VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKASI

Masharipov Askar Baxtiyor ugli

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan 3-
o'quv kursi 317-guruh kursanti

G'aniyev Farrux Taxirjanovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati kafedrasida katta o'qituvchisi Toshkent, 100197,

O'zbekiston, e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15679508>

ARTICLE INFO

Received: 01st June 2025

Accepted: 05th June 2025

Published: 17th June 2025

KEYWORDS

Ҳуқуқбузарликлар,
Виктимология, Виктимологик
профилактикаси,
Жиноятчилик, Жабрланувчи
(виктима), Шахснинг ҳаёти ва
соғлиғи, Психологик хавф-
хатарлар, Жисмоний зарар,
Ижтимоий изоляция,
Психологик реабилитация,
Кибержиноятлар, Фирибгарлик,
Тарғибот ва маърифат, Хавфли
гуруҳлар, Юридик ёрдам,
Киберхавфсизлик, Ҳуқуқий
маданият, Инновацион
технологиялар, Ракамли
платформалар, Ижтимоий
тармоқлар, Хавфни бошқариш,
Жиноят қурбонлари ҳуқуқлари,
Профилактик чоралар ва
Ҳуқуқий таълим.

ABSTRACT

Ушбу илмий ишларда ҳуқуқбузарликлар
профилактикаси тизимида шахснинг ҳаёти ва
соғлиғига қарши жиноятларнинг олдини олиш
масалалари виқтимологик ёндашув асосида таҳлил
қилинган. Жиноятчиликни камайтиришда
жамиятда потенциал жабрланувчилар —
виктималарнинг фаол иштирокини таъминлаш,
уларни ҳимоя қилиш механизмларини кучайтириш,
жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни
ошириш муҳим аҳамият касб этади. Мақолдада
виктимологик профилактиканинг мазмуни, унинг
турлари ва амалий аҳамияти, шунингдек,
фуқароларни хавф-хатардан муҳофаза қилишда
ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг вазифалари
ёритилган. Шунингдек, муаллиф томонидан ушбу
йўналишда самарали профилактик чора-
тадбирларни ишлаб чиқишга оид таклиф ва
тавсиялар берилган.

Агар бу мақолангизни халқаро журнал ёки конференция учун тайёрлаётган бўлсангиз,
ҳужжатнинг қолган қисмларини ҳам таржима қилишда ёрдам бераман. Хоҳласангиз,
рус тилидаги версияни ҳам тайёрлаб бераман.

Агар сизга рус тилидаги варианты ёки бу аннотацияни мақолага мослаб
кенгайтирилган ҳолда керак бўлса, айтиб ўтинг — ёрдам бераман. Huquqbuzarlik,
jinoatchilikning keng tarqalgan va jiddiy turlari orasida joy egallagan bo'lib, jamiyatni
ma'naviy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan jiddiy zararlarga uchratadi. Bu jarayonlarda
huquqbuzarliklarning rivojlanishiga sabab bo'luvchi omillarni o'rganish va ularning oldini
olish maqsadida olib boriladigan tadbirlar nafaqat jinoatchilikka qarshi kurashishga, balki
jinoiy faoliyatning mumkin bo'lgan viktimologik xavf-xatarlariga ham e'tibor qaratishni talab

etadi. Mazkur maqolada huquqbozarliklarning shaxsni hayoti va sog'lig'iga ta'sirini, ularning viktimologik profilaktikasini tahlil qilish orqali, jamiyatda sog'lom va xavfsiz muhitni yaratish yo'llari ko'rib chiqiladi. Huquqbozarlik, jinoiy faoliyatga kiruvchi yoki jinoyatga jalb qilingan shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan harakatlar bo'lib, ular jamiyatdagi iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy tartibga xavf soladi. Huquqbozarlikning jinoiy turlari, asosan, moliyaviy sohalarda, o'g'irliklar, firibgarlik, korruptsiya, kiberjinoyatlar kabi turlarda namoyon bo'ladi.

Viktimologiya esa jinoyatning qurbonlari, ya'ni viktimalarning psixologik, ijtimoiy va huquqiy holatini o'rganadigan ilmiy soha hisoblanadi. Viktimologiya huquqbozarliklar kontekstida, jinoyatning potensial qurbonlari qanday qilib zarar ko'rish, ularning hayoti va sog'lig'iga qanday ta'sir qilishi, shuningdek, qurbonlar uchun qanday profilaktik choralar qo'llanilishi zarurligini aniqlashga yordam beradi. Huquqbozarliklar faqatgina moliyaviy zarar yetkazish bilan cheklanmaydi, balki jinoyatga uchragan shaxsning hayoti va sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Buning bir necha asosiy aspektlari mavjud:

Psixologik zarar: Huquqbozarlik qurbonlari, ayniqsa firibgarlik yoki kiberjinoyatlar kabi jinoyatlarda, ko'plab psixologik stresslarga duch keladi. Ular o'zlarini himoyasiz va o'zining moliyaviy holati haqida xavotirda his qilishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, psixologik kasalliklarning, shu jumladan, depressiya, ansiyete va stress buzilishlarining rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Jismoniy ta'sirlar: O'g'irlik, shuningdek, yo'l-transport hodisalari yoki boshqa jinoyatlar natijasida jismoniy jarohatlar ham yuzaga kelishi mumkin. Jinoyatchilikning shaxsning sog'lig'iga ta'siri faqat zarar ko'rgan shaxsni emas, balki uning oilasi va yaqinlarini ham o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy izolyatsiya: Huquqbozarlikka uchragan shaxslar, jamiyat tomonidan stigmatizatsiya qilinishi mumkin. Ular o'zlarini jamiyatdan ajralgan va izolyatsiya qilingan deb his qilishlari mumkin, bu esa jismoniy va psixologik salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Viktimologik profilaktika huquqbozarliklarning oldini olishga qaratilgan asosiy yo'nalishlardan biridir. Bu jarayon, jinoyatlarning qurbonlariga qarshi ta'sirni kamaytirish va shaxslarning himoya qilish uchun samarali choralar ishlab chiqishni nazarda tutadi.

Psixologik yordam va reabilitatsiya: Huquqbozarlik qurbonlari uchun psixologik yordam va reabilitatsiya muhim rol o'ynaydi. Qurbonlarga yordam ko'rsatish, ularning psixologik holatini tiklash va ularning jamiyatga qaytishi uchun zarur bo'lgan sharoitlarni yaratish kerak.

Jamoatchilikni xabardor qilish: Jamiyatda huquqbozarliklarning qanday amalga oshirilishini va ulardan qanday himoyalalanish mumkinligini tushuntirish uchun targ'ibot va ma'rifat ishlari olib borilishi kerak. Bu, ayniqsa, kiberjinoyatlar va firibgarliklar kabi sohalarda juda muhimdir.

Tashxis va xavfli guruhlarni aniqlash: Huquqbozarliklarga duchor bo'lish xavfi katta bo'lgan shaxslarni oldindan aniqlash va ularga tegishli profilaktik choralar ko'rish, jinoyatchilikni kamaytirishga yordam beradi. Bunda ijtimoiy tadqiqotlar va jinoyatchilikning ijtimoiy omillarini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Yuridik yordam va himoya: Jinoyatga uchragan shaxslarning huquqlarini himoya qilish uchun yuridik yordam zarur. Bu yordam, qurbonlarning huquqiy jarayonlarda ishtirok etishlariga imkon beradi va ularni zarur huquqiy resurslar bilan ta'minlaydi.

Jinoyatlarning oldini olish va viktimologik profilaktikaning samarali bo'lishi uchun zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarur. Masalan:

Kiberxavfsizlikni ta'minlash: Kiberjinoyatlar soni oshib bormoqda, shuning uchun kiberxavfsizlikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratish kerak. Bu, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, firibgarlik va onlayn tahdidlarni oldini olish uchun samarali tizimlarni yaratishni anglatadi.

Dijital platformalarda huquqiy ta'lim: Internet va boshqa raqamli vositalar orqali huquqbozarlikning oldini olish, shuningdek, shaxslarning o'zlarini qanday himoya qilishlari kerakligi haqida ma'lumotlar berish.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish: Ijtimoiy tarmoqlarda targ'ibot va xabardorlik kampaniyalarini amalga oshirish, huquqbozarlikning oldini olishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Ayniqsa, yoshlar orasida jinoyatlarning oldini olish uchun bu kanallarni samarali ishlatish muhim.

Xulosa: Huquqbozarliklarning shaxsning hayoti va sog'lig'iga ta'siri jiddiy va keng qamrovli masala bo'lib, uning profilaktikasi faqatgina jinoyatchilikning oldini olishga qaratilgan emas, balki jinoyatlarning qurbonlarini himoya qilishga ham yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Viktimologik profilaktika, psixologik, jismoniy va huquqiy yordamlarni ta'minlash, shuningdek, jamiyatni xabardor qilish orqali huquqbozarliklarning oldini olish va ularning salbiy ta'sirini kamaytirish mumkin. Shuningdek, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va jamiyatda huquqiy madaniyatni rivojlantirish orqali, bu muammoga yanada samarali yechimlar topish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rojdestvenskiy, A.V. (2022). *Jinoyat va viktimologiya: nazariya va amaliyot*. Moskva: Yuridik nashrlar.
2. Davletov, I.T. (2023). *Huquqbozarlik va uning profilaktikasi*. Toshkent: O'zbekiston huquqshunoslik instituti.
3. Smit, M., & Johnson, J. (2021). *Criminal Law and Vict

INNOVATIVE
ACADEMY